

DOI: 10.26565/2075-1893-2019-30-05

УДК 910.27 (477.75)

Карта «Український Крим» як джерело геопросторової інформації

Володимир Грицеляк

магістр географії, редактор карт ТОВ «Українська Картографічна Група»,
вул. Тампере, 13-б, м. Київ, 02105, Україна
e-mail: hrytselyak@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7283-7916>

Ігор Дикий

магістр географії, директор НВФ «Карти і Атласи»,
вул. Зелена, 111, м. Львів, 79035, Україна
e-mail: mapsatlas.com.ua@gmail.com

Іван Ровенчак

д. геогр. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна
e-mail: ir_pavuk@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1282-4581>

Мета статті – ознайомити з публікацією карти «Український Крим», підготовленої фахівцями-географами, картографами та істориками; привертати увагу до важливості протидії російській пропаганді в інформаційній війні; викласти підходи до створення даної картографічної роботи.

Основний матеріал. В умовах гібридної агресії російської держави проти України, в якій велика увага приділяється пропаганді, публікація джерел геопросторової інформації, що розвінчують пропагандистські міфи, є важливим елементом оборони. Саме такою задумували творці карту «Український Крим», що вийшла в тираж на базі науково-виробничої фірми «Карти і Атласи». Карта представляє комплексну і систематизовану картину Криму в геопросторовому та історичному аспектах. Крім самої карти, картографічний твір доповнюється ілюстративним і текстовим матеріалом. На основній карті масштабу 1: 1 250 000 головну увагу звернено на великі інфраструктурні проекти, реалізовані українськими силами після передачі півострова УРСР через занепад економіки краю в результаті депортації кримських татар (зокрема, зрешувальний Північнокримський канал перетворив напівпустельні ландшафти сухих степів на райони інтенсивного землеробства), а також репресії окупаційної влади проти проукраїнського руху після анексії. Історична ретроспектива показує калейдоскопічність володарів і десятки народів Криму.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, карта розвінчує міф російської пропаганди про те, що півострів нібито завжди належав Росії. Вона спирається на реальні дослідження вчених, а не на спотворені факти або навіть відверту брехню, чим користуються пропагандисти «руського мира». Наукова новизна та практична значущість полягають у комплексному висвітленні за допомогою картографічного методу незаконної окупації частини української території Російською Федерацією та її подальшої анексії. Це важливо в умовах російської гібридної агресії. Карта «Український Крим» буде сприяти подальшому розвитку тематичного регіонального картографування в Україні, зокрема, продовженням серії карт «Соборна Україна» можуть стати карти для Східної Слобожанщини, Таганрожчини, Кубані та ін.

Ключові слова: карта, Крим, картографічний метод, картографічна інформація, інформаційна війна, пропаганда.

Владимир Грицеляк, Игорь Дикий, Иван Ровенчак

КАРТА «УКРАИНСКИЙ КРЫМ» КАК ИСТОЧНИК ГЕОПРОСТРАНСТВЕННОЙ ИНФОРМАЦИИ

Цель статьи - ознакомить с публикацией карты «Украинский Крым», подготовленной специалистами-географами, картографами и историками; привлечь внимание к важности противодействия российской пропаганде в информационной войне; изложить подходы к созданию данной картографической работы.

Основной материал. В условиях гибридной агрессии российского государства против Украины, в которой большое внимание уделяется пропаганде, публикация источников геопространственной информации, развенчивающих пропагандистские мифы, является важным элементом обороны. Именно такой задумывали создатели карту «Украинский Крым», вышедшей в тираж на базе научно-производственной фирмы «Карты и Атласы». Карта представляет комплексную и систематизированную картину Крыма в геопространственном и историческом аспектах. Помимо самой карты, картографическое произведение дополняется иллюстративным и текстовым материалом.

На основной карте масштаба 1: 1 250 000 главное внимание обращено на крупные инфраструктурные проекты, реализованные украинскими силами после передачи полуострова УССР ввиду упадка экономики края в результате депортации крымских татар (в частности, оросительный Северо-Крымский канал превратил полупустынные ландшафты сухих степей в районы интенсивного земледелия), а также репрессии оккупационной власти против проукраинского движения после аннексии. Историческая ретроспектива показывает калейдоскопичность обладателей и десятки народов Крыма.

Выводы и дальнейшие исследования. Таким образом, карта развенчивает миф российской пропаганды о том, что полуостров якобы всегда принадлежал России. Она опирается на реальные исследования учёных, а не на искажённые факты или даже откровенную ложь, чем пользуются пропагандисты «русского мира». Научная новизна и практическая значимость заключаются в комплексном освещении с помощью картографического метода незаконной оккупации части украинской территории Российской Федерацией и её последующей аннексии. Это важно в условиях российской гибридной агрессии. Карта «Украинский Крым» будет способствовать дальнейшему развитию тематического регионального картографирования в Украине, в частности, продолжением серии карт «Соборная Украина» могут стать карты для Восточной Слобожанщины, Таганрожчины, Кубани и др.

Ключевые слова: карта, Крым, картографический метод, картографическая информация, информационная война, пропаганда.

Volodymyr Hrytselyak, Ihor Dykyi, Ivan Rovenchak

MAP «UKRAINIAN CRIMEA» AS A GEOSPATIAL INFORMATION SOURCE

The purpose of the article is to familiarize with the publication of the map «Ukrainian Crimea», prepared by experts - geographers, cartographers and historians; to draw attention to the importance of counteracting Russian propaganda in the information war; to outline approaches to creating this mapping work.

The main material. In the face of the hybrid aggression of the Russian state against Ukraine, in which much attention is paid to propaganda, the publication of geospatial information sources that debunk propaganda myths is an important element of defense. It was the idea of the creators of the map «Ukrainian Crimea», which was published on the basis of the scientific-production firm «Maps and Atlases». The map presents a comprehensive and systematic picture of Crimea in geospatial and historical aspects. In addition to the map itself, the cartographic work is supplemented by illustrative and textual material. On the main map in scale 1: 1 250 000 the main attention is paid to large infrastructural projects realized by the Ukrainian forces after the transfer of the peninsula to the Ukrainian SSR because of economic decline of the region due to the deportation of the Crimean Tatars (in particular, the irrigation of North Crimean Channel turned dry-steppe semi-desert landscapes to areas of intensive agriculture). Another focus of the main map is the repression of the occupying power against the pro-Ukrainian movement after the annexation. The historical retrospective shows the kaleidoscopic of the rulers and dozens of Crimean peoples.

Conclusions and further research. The map thus dispels the myth of Russian propaganda that the peninsula has allegedly always belonged to Russia. It relies on the real research of scientists, not on the perverted facts or even outright lies, which are used by the propagandists of the «Russian world». Scientific novelty and practical significance lies in the complex coverage by the cartographic method of illegal occupation of part of the Ukrainian territory by the Russian Federation and its subsequent annexation. This is important in the context of Russian hybrid aggression. The map «Ukrainian Crimea» will promote further development of thematic regional mapping in Ukraine, in particular, continuation of a series of maps «United Ukraine» may be maps of Eastern Slobozhanshchina, Taganrozhchina, Kuban, etc.

Keywords: map, Crimea, cartographic method, cartographic information, information war, propaganda.

Вступ. Російсько-українська війна – головна тема життя українського суспільства впродовж останніх п'яти років. У лютому–березні 2014 року російська армія, скориставшись слабкістю української держави за фактичної відсутності верховної влади, захопила ключові адміністративні, інфраструктурні та військові установи Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, внаслідок чого було організовано нелегітимний референдум. Грубе порушення Росією міжнародного права, угод щодо непорушності кордонів в Європі та міждержавних українсько-російських договорів, у яких визнано кордони від 1991 року, не знайшло підтримки світової спільноти. За це країна-агресор отримала пакет політичних і економічних санкцій, метою яких є відновлення міжнародного права та повернення Кримського півострова законному власнику – Україні. Намагаючись виправдати свої дії та територіальні претензії до сусідньої держави,

російська влада розгорнула потужну інформаційну війну, протидії котрій Українська держава надає занадто мало уваги. Тож значна частина роботи, яку має виконувати українська влада, лягає на плечі волонтерів та небайдужих патріотів різного фаху. У жовтні 2017 року львівська картографічна фірма НВФ «Карти і Атласи» за підтримки науковців та Благодійного фонду «Україна-Русь» видала карту «Український Крим» [6], у якій розкрито геопросторові та історичні особливості Криму як частини Української держави [2]. Видання стало продовженням серії карт «Соборна Україна» [5].

Вихідні передумови. Позначення Криму на картах як невід'ємної частини українських земель відоме з початку ХХ ст. Одним із перших південні рубежі України включно з Кримом визначив видатний український географ і картограф Степан Рудницький (рис.1). Особливо багато картографічних творів, які окреслювали територіальні межі української держави,

з'явилося під час української революції 1917–1921 років. Деякі з них ґрунтувалися на кордонах України де-юре (рис.3), інші вказували на бажаний майбутній територіальний обшир відродженої держави (рис.4). Як бачимо, на першій відомій карті Української Народної Республіки (рис.3), виданій у Харкові на початку 1918 року, Крим залишився поза межами української території і власне карти (фактично питання приналежності півострова залишалось спірним). На картах різні автори бачили кордони майбутньої України кожен по-своєму: півострів повинен був увійти або цілком (рис.1, рис.4), або тільки степовою частиною (рис.2), а гірська частина відповідно залишалася за кримськими татарами. На карті Української Держави (Гетьманату Павла Скоропадського), до створення якої долучився Степан Рудницький, Кримський півострів віднесений до території України, хоча переговори Гетьмана з Кримським урядом про входження краю на правах автономії не були завершені. Надважливою була карта української делегації на Паризькій мирній конференції (рис.4), згідно з якою Крим повинен був увійти як органічна частина до складу УНР. Тогочасні європейські політики були погано ознайомлені з українським питанням, через що не брали до уваги аргументи українських дипломатів. Навіть де-факто українську територію применшували (рис.5). Після поразки української національної держави більшовикам останні безпеліційно визначили Крим, як й інші українські етнічні території (Кубань, Таганрожчину, Східну Слобожанщину, Стародубщину), у складі Російської РФСР. Відповідно, територія Української СРР на мапах зображувалася без півострова (рис.6, рис.9), хоча деякі видання картографували УРСР з її органічним продовженням на Кримському півострові (рис.7, рис.8).

Після офіційної передачі Кримської області та міста Севастополя від РФСР до УРСР, схваленої Верховною Радою Радянського Союзу з метою відродження українськими силами занедбані економіки краю, півострів подавався на картах як частина території УРСР (рис.10), а від 1991 року – незалежної України.

Виклад основного матеріалу. Карта «Український Крим» вийшла друком у жовтні 2017 року – після трьох з половиною років від початку російської агресії проти України, заповнивши прогалину інформаційної політики української влади. Видання має зручний настінний формат А2 (420×594 мм). Карта складається з трьох блоків: картографічного (основна карта і карти-врізки), ілюстративного (фотографії та діаграми) і текстового (рис.11).

Основу картографічного блоку становить карта Криму масштабу 1 : 1 250 000. На ній способом якісного фону подано лісові масиви, лінійними значками показано шляхи сполучення (міжнародні шосе, національні та регіональні шосе, територіальні дороги, залізниці), кордони України й адміністра-

тивні межі (АР Крим, районів та міст республіканського підпорядкування), гідрографію, у тому числі зрошувальні та магістральні канали. Точковими знаками на основній карті подано населені пункти (за чисельністю жителів та адміністративним значенням), аеропорти і морські порти, а також основні інфраструктурні об'єкти, збудовані Україною (зрошувальні канали, електростанції, високовольтні лінії електропередач, комунікації, заводи і фабрики) та українські культурні осередки (парафії та храми УПЦ (КП), парафії УГКЦ, україномовні школи, музеї, театри, україномовна преса, пам'ятники). Серед останніх відмічено ліквідовані російською владою після анексії. Окрім офіційних назв населених пунктів, подано також давні українські назви (Жорсунь, Корчів, Сурож), також виділено назви, які підлягають перейменуванню згідно з декомунізацією (Леніне, Кіровське, Советський, Красногвардійське, Красноперекіпськ, Октябрське, Комсомольське, Куйбишеве тощо).

Кarti-врізки представлені історичною ретроспективою Кримського півострова (на середину II ст. до Хр., середину VI ст., середину XI ст., початок XV ст., середину XVII ст., середину XIX ст., 1917–1919 рр., другу половину 1940-х рр.) у масштабі 1: 5 500 000, картою дій російської армії під час окупації Криму на початку 2014 р. у масштабі 1: 4 000 000, а також картою географічного положення Кримського півострова в Україні.

Ілюстративний блок карти «Український Крим» представлений трьома діаграмами та десятьма фотографіями, серед них шість визначних українських постатей, пов'язаних з Кримом (київський князь Володимир Великий, гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, матрос Петро Кішка, адмірал флоту УНР Володимир Савченко-Більський, полковник Армії УНР Петро Болбочан, генерал і правозахисник Петро Григоренко). Діаграми відображають етнополітичний розвиток Криму, зміни національного складу населення півострова на 1667, 1760, 1795, 1816, 1835, 1850, 1864, 1897, 1917, 1926, 1937, 1959, 1979, 1989 і 2001 роки [4], а також структуру національного складу населення за даними Всеукраїнського перепису 2001 року. Діаграма «Етнополітичний розвиток» чітко розвіює міф російської пропаганди про «віковічне» володіння Кримом, оскільки росіяни з'явилися в Криму лише у XVIII ст. [1, 3]. Після чергової російсько-турецької війни у 1783 р. Російська імперія анексувала Кримське ханство, володіючи його територіями до свого розпаду в 1917 р. З 1920 по 1954 р. Крим входив до складу Російської ФРСР (усього під російським управлінням 168 років), тоді як турецька влада протрималася на півострові 299 років, кримських татар та їхніх предків половців – 560 років (з них більшість у залежності від турецьких султанів), римлян та італійців Венеції і Генуї – 707 років, хозарів (предків караїмів) – 297 років, готів (предків греків-урумів) – 376 років, еллінів (предків гре-

ків-румеїв) – понад 1500 років. Українська влада на півострові існувала в часи Русі та з 1954 р. – сумарно 210 років, а якщо додати скіфів, предків українців, то понад 1000 років. Тож, коли подивитись об'єктивно, даний аргумент зовсім не на користь Росії.

Текстовий блок складається з чотирьох підрозділів («Історія», «Народи», «Російська окупація (2014 р.)» і «Правові засади деокупації»).

Перший підрозділ розкриває в хронологічному порядку докладну картину важкої історії Кримського

Рис.1. Оглядова карта українських земель (Степан Рудницький, 1914)

Рис.2. Карта України (Михайло Грушевський, 1915)

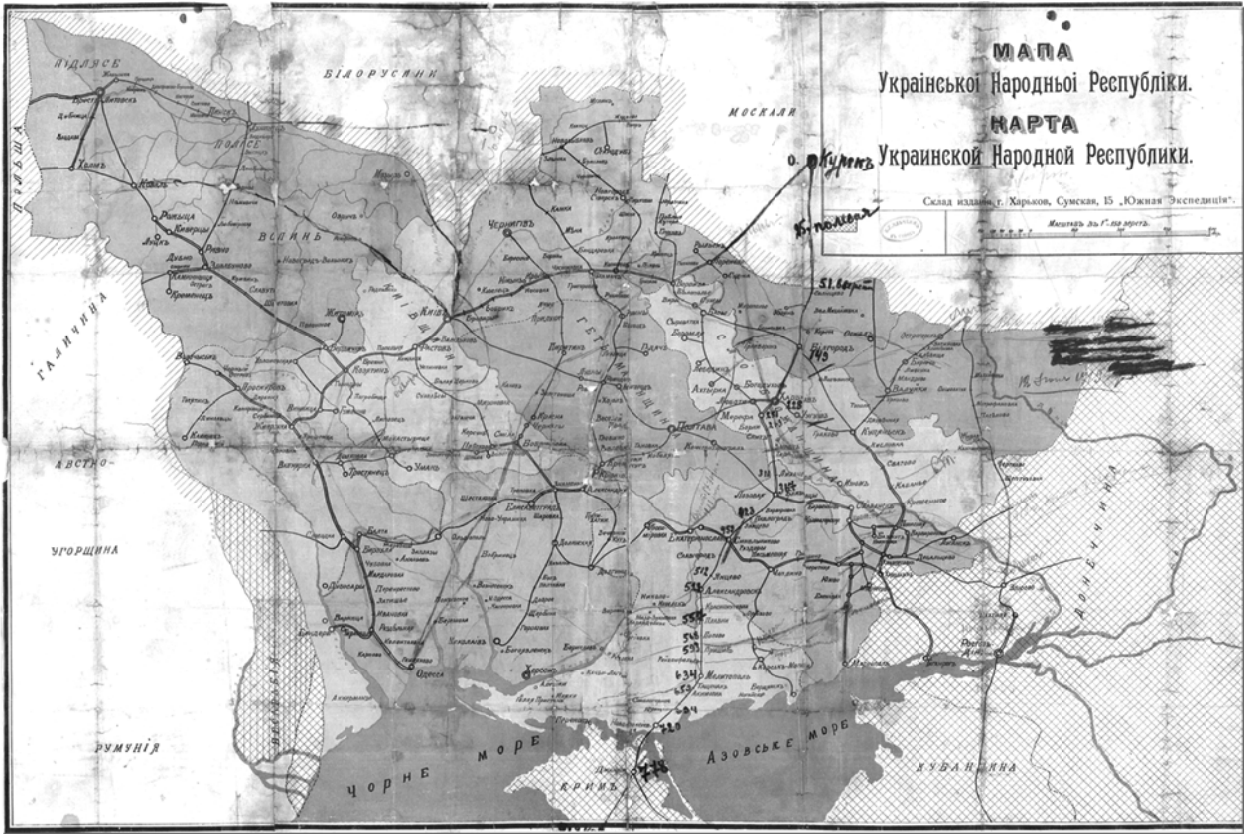

Рис.3. Мапа Української Народної Республіки (1918)

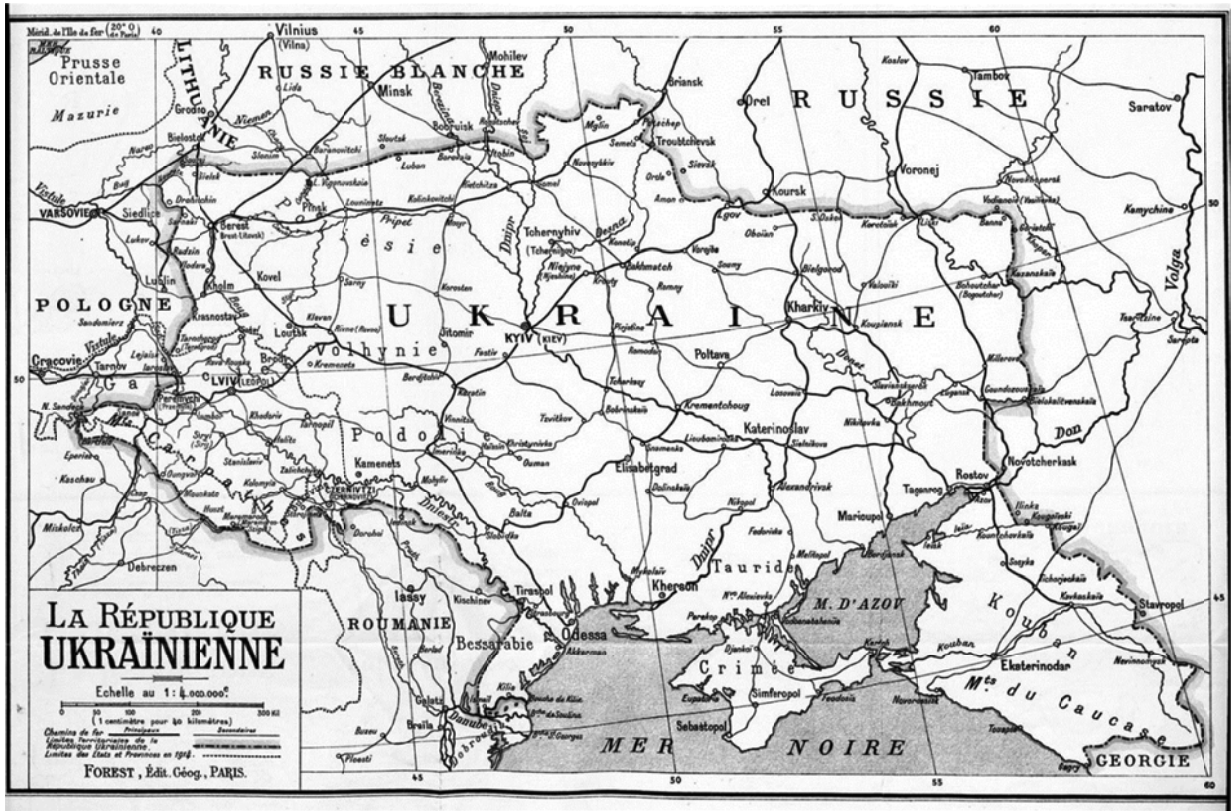

Рис.4. Карта Української Республіки (української делегації на Паризькій мирній конференції, 1919)

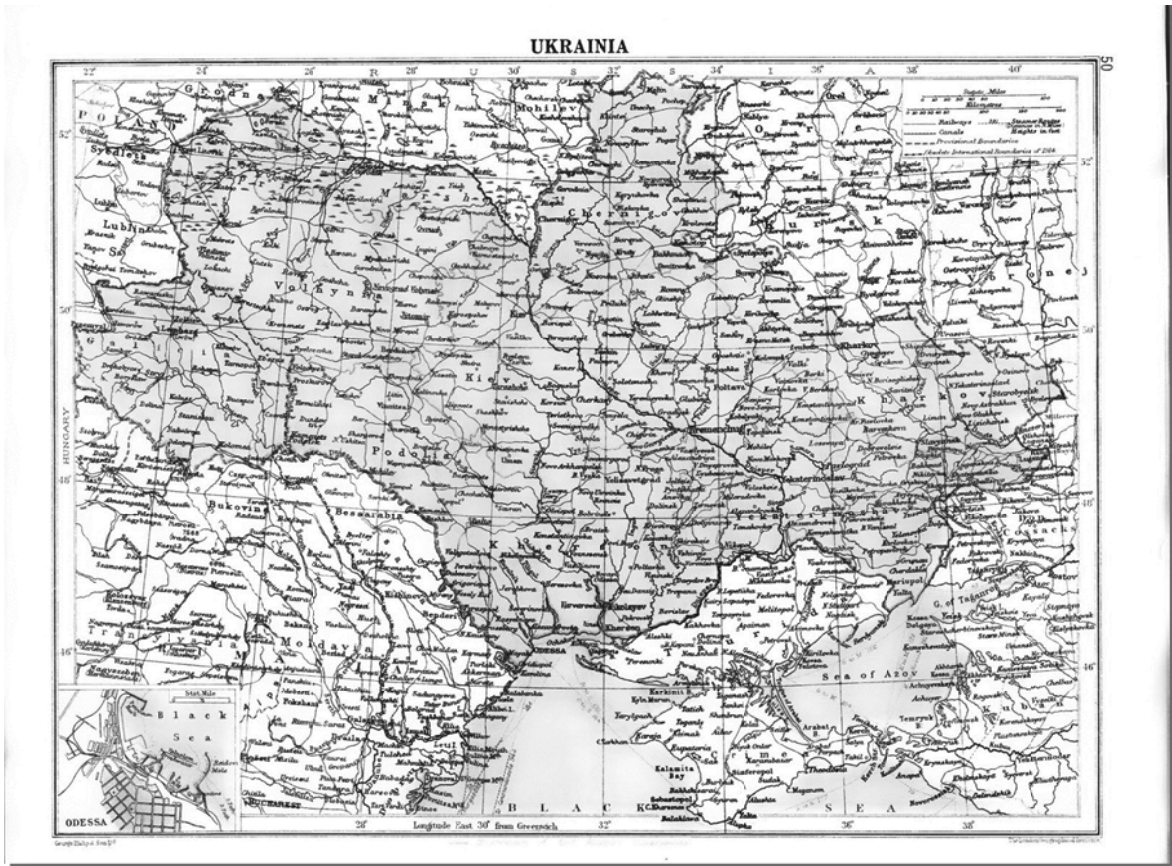

Рис.5. Карта України (Лондонський географічний інститут, 1919)

Рис.6. Мапа Української Соціалістичної Радянської Республіки (1925)

Рис.7. Карта Української РСР (1938)

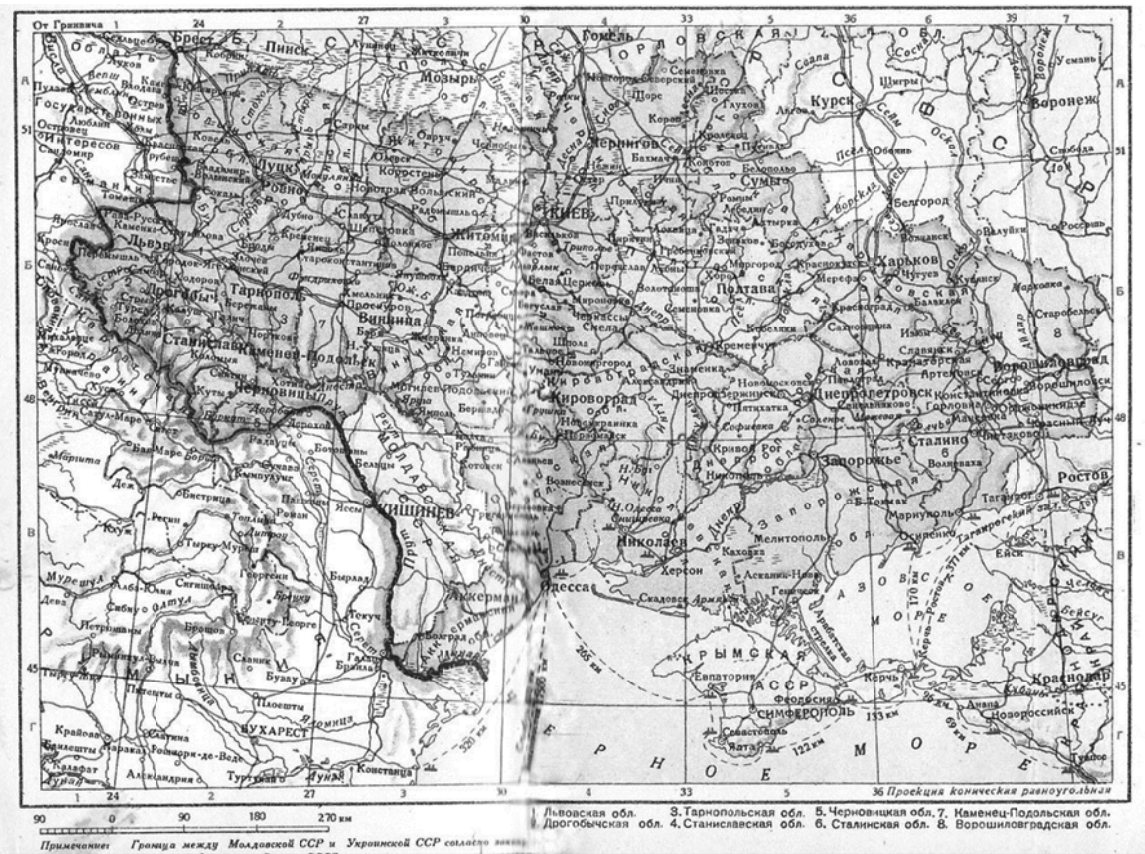

Рис.8. Карта Української РСР (1940)

Рис.9. Карта Української РСР (1947)

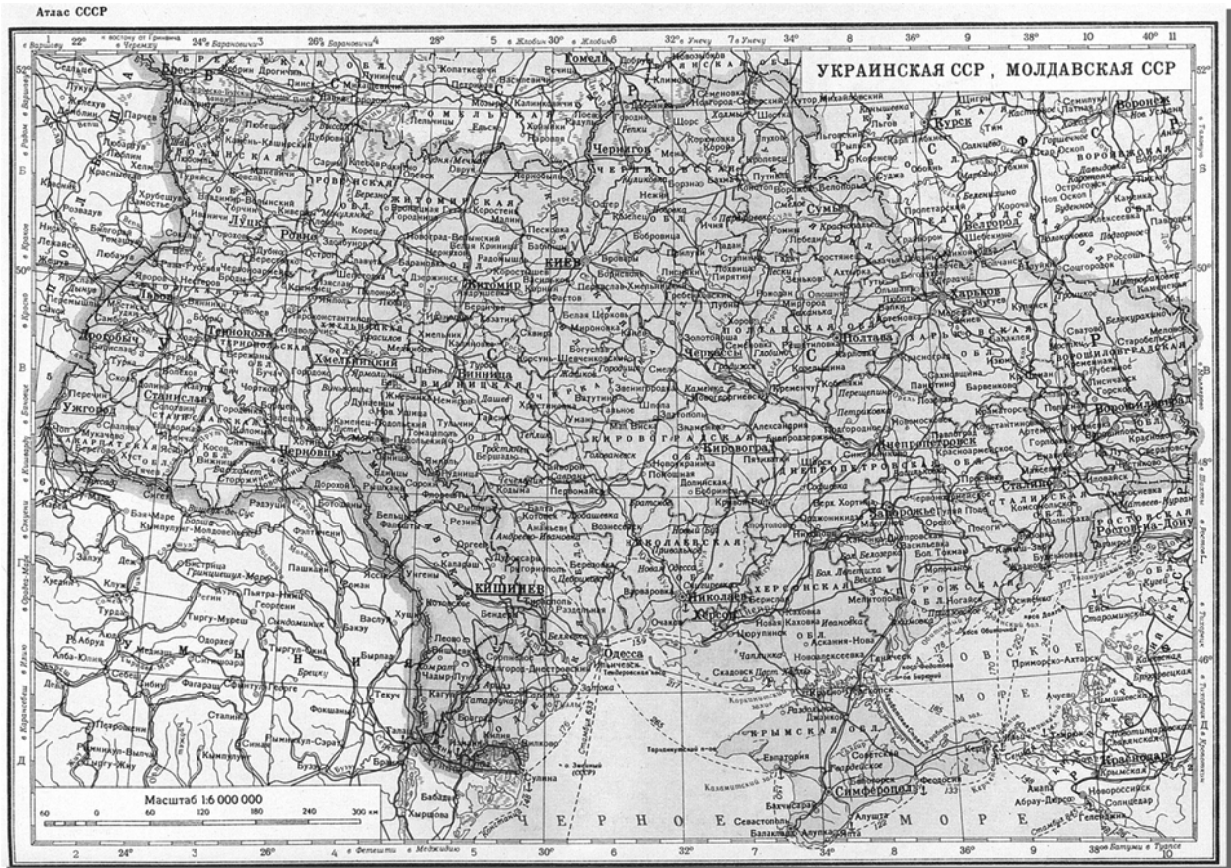

Рис.10. Карта Української РСР і Молдавської РСР (1954)

Рис.11. Макет компонування карти «Український Крим». КВ – карти-врізки, Ф – фотографії, Д – діаграми, Т – текстові блоки

півострова, калейдоскопу народів та правителів, воєн та етноцидів. Другий підрозділ підсумовує перший, даючи характеристику основним народам, які проживають чи проживали в Криму.

Третій підрозділ «Російська окупація (2014 р.)» коротко в хронологічному порядку розкриває хід окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Росією, що спричинила потік біженців на материкову частину України (понад 20 тис. осіб); закриття українських культурних осередків, Меджлісу; репресії проти кримськотатарських проукраїнських активістів.

Завершальний підрозділ «Правові засади деокупації» вказує на абсурдність аргументів російської пропаганди та, навіть, офіційної влади. За їхніми «висновками» найбільші права на володіння Кримом мають греки, яких там майже не залишилось. Час не плине у зворотному напрямі, інакше самій Росії доведеться віддати майже усю свою територію Монголії, яка панувала тут з 1237 р. до

кінця XV ст. Росія порушила найважливіші принципи міжнародного права та безпеки в Європі, тому рано чи пізно їй доведеться відновити статус-кво. Географічно, історично в Криму не можливе життя без зв'язку з материковою Україною, звідки півострів одержує воду, електроенергію, природний газ, продукти харчування, оскільки сам не здатен забезпечити власних потреб. Без України Крим стане подібним до типових вітрин «руського мира» (Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії).

Висновки. Карта «Український Крим» слугуватиме достовірним геопросторово-інформаційним джерелом у війні проти Росії, яку остання веде цинічно з використанням пропаганди, перекручування фактів та відкритої брехні. Карта сприятиме подальшому розвитку тематичного регіонального картографування в Україні. Одним з його варіантів може бути продовження серії карт «Соборна Україна» на Східну Слобожанщину, Таганрожчину, Кубань тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атлас історії України / відп. ред. Д.В. Ісаєв. – К.: ДНВП Картографія, 2012. – 152 с.
2. Атлас історії української державності / автор-упорядник В.П. Грицелюк. – Львів: НВФ Карти і Атласи, 2013. – 128 с.
3. Історичний атлас України / відп. ред. Ю.І. Лоза. – К.: Мапа, 2015. – 320 с.
4. Сергійчук В.І. Український Крим / В.І. Сергійчук. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. – 304 с.
5. Соборна Україна: Карта, м-б 1: 3 500 000. – Львів: НВФ Карти і Атласи, 2009.
6. Український Крим: Карта, м-б 1: 1 250 000. – Львів: НВФ Карти і Атласи, 2017.

REFERENCES:

1. Isayev, D.V., ed. (2012). Atlas istoriyi Ukrayiny` [Atlas of History of Ukraine]. Ky`yiv: DNVP Kartografiya, 152.
2. Gry`celyak, V.P., author-composer (2013). Atlas istoriyi ukrayins`koyi derzhavnosti [Atlas of History of Ukrainian Statehood]. L`viv: NVF Karty` i Atlasy`, 128.
3. Loza, Yu.I., ed. (2015). Istory`chny`j atlas Ukrayiny` [Historical Atlas of Ukraine]. Ky`yiv: Mapa, 320.
4. Sergijchuk, V.I. (2001). Ukrayins`ky`j Kry`m [Ukrainian Crimea]. Ky`yiv: Ukrayins`ka Vy`davny`cha Spilka, 304.
5. Karta «Soborna Ukrayina» (2009) [Map of United Ukraine, scale 1: 3 500 000]. L`viv: NVF Karty` i Atlasy`.
6. Karta Ukrayins`ky`j Kry`m (2017) [Map of Ukrainian Crimea, scale 1: 1 250 000]. L`viv: NVF Karty` i Atlasy`.

INFORMATION ABOUT AUTHORS / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Hrytselyak Volodymyr Petrovych – Magister of Geography, Map Editor LLC «Ukrainian Cartographic Group» (Kyiv), e-mail – hrytselyak@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7283-7916>

Dykyi Ihor Volodymyrovych – Magister of Geography, Director LLC NVF «Maps and Atlases» (Lviv), e-mail – artdruk@gmail.com

Rovenchak Ivan Illich – Doctor of Sciences (Geography), Full Professor of Department of Economic and Social Geography. The Faculty of Geography. Ivan Franko Lviv National University, e-mail – ir_pavuk@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1282-4581>

Грицеляк Владимир Петрович – магистр географии, редактор карт ООО «Украинская Картографическая Группа», (г. Киев), e-mail – hrytselyak@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7283-7916>

Дикий Игорь Владимирович – магистр географии, директор ООО НВФ «Карты и Атласы» (г. Львов), e-mail – artdruk@gmail.com

Ровенчак Иван Ильич – доктор географических наук, профессор кафедры экономической и социальной географии географического факультета Львовского национального университета имени Ивана Франко, e-mail – ir_pavuk@ukr.net; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1282-4581>